

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 6 - I, VII, IX, X, XII

Fylke: Hedmark

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Tolga

Emne: Folkelege musikkinstrument. Bygdelag: Vingelen

Oppskr. av: Jon Kvernmo, 65 år, som er
brukar, amatørfelemakar.

Gard: Kvernmoen

(adresse): Vingelen

G.nr. 8

Br.nr. 1

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. Til dels etter eiga røynsle

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

For ein del etter andre, m. a. Eystein Eggen: Vingelen, søgeminner.

SVAR

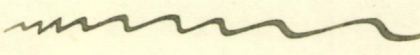
Bolk AI. Fela.

1) Vanleg fele har vore kjent i bygda og er nemnt fele. Den einskilddelen som har særskilt namn er stringestolen som har vore nemnt "spell-hesten", eller berre "hesten".

2) Kom i bruk her - det ein veit - først ikr. 1845. Var tilbresta eller kjøpt utanifrå. Fela har sea vore i bruk her.

3) Sjå ovenfor. Ingen felemakar frå eldre tid. I sinare år enkelte fristnader av ein og annan (F. sida diir nedskrivaren av dette felearbeid som attåtykke).

4) Som nemnt "fele", vanleg form, storlik og utstyr. Til vanleg sarnstunger, knytt stid. Stringene kjøpt utanifrå.

5-6)

7) Sjå under 4).

8) Nei.

- 9) Dei gamle spilemennene stødde feil mot brygget når dei spela. No blir ho helden under haka. Ho vart får brukt berre til dans.
- 10-11) Nii.
- 12) Nii. (I eldre tid, t. d. under og etter Flaung-rørska, var feil her som mange andre stader set på som et „syndens redskap“.)
- 13) Her har vore og er fleire flinke spilemenn. Den første ein vit om, Jørgen Persjordet, f. 1828, reiste til Amerika 1851.

VII Dalmodikon.

- 1) Har vore i bruk her og ofte kalla „notbokk“.
- 2) Kom i bruk først i 1800-åra brukleg. Fylgde med lærarar utanifrå. Gjikk ut av bruk ikr. 1880-åra. I staden kom arplet.
- 3) Dei første får iksept. kom som nemnt utanifrå, vart seinare laga her.
- 4) Vanleg form og storleik. Dei mest forseggjorde var innhale - samanlimt resonanskasse med et rundt lydhol på låkhet på enden mellom stillestrumen og stolen. Dei fleste var gjort av eit kompakt tresykke med so tversgåande ribber under. Under strungen eller hile lengda ei list med tversgåande metallknaster

far Sonstega, og Sallsifra skremur på ut for
dei respektive knastane.

- 5) Hulst - bruleg alltid - laga av grantr.
- 6)
- 7) Ein streng, hulst larm, Kjøpt utanifrå
- 8) Inkje brigde.
- 9) Vart brukt til å lure salme- og karstje
songtoner på. Dei brukte boger.
- 10-13) Nei, inkje noko serlig å nemne.

IX Langlur.

- 1) Langluren har vore kjent og brukt her.
Namn: Lur. Inkje ekspl. eller livning først
att.
- 2) Var i bruk ikr. 1820, bruleg før. Ukjent
kvar han kom ifrå. Gjekk or bruk ikr. 1895
da den siste lurblåsaren her døydde.
- 3) Var bruleg innført, seinare bruleg laga
innan bygda.
- 4) Den ål kjente langlurforma. Lengd ikr. 1 m.
- 5-6) Den sist kjente luren var laga av grantr,
sikkert himwaks. Viktigaste redskapen var
vel tollekniven.

7-8) ~~~~~

9) Luren var et vel helst brukt til å kalle på eller signalisere til både folk og fe.

10-12) ~~~~~

13) Den eldste kjente lurblåsaren var Embret E. Eggem, f. 1805, d. 1879. Den siste kjente også Embret Eggem, d. 1897.

a) Lur laga av kurre never ukjent,

b) Trulurar, omvikla med tynn, fin never og nedjibog.

c-e) Kii.

X Tubarhorn, bokkhorn.

1) Kjint her, Nimming "bokkhorn" ell. = horn.

2) Var i bruk ikr. 1800-, truleg før.
Er no gått or bruk - ikr. 1880:årn.

3) Vart laga her - ukj. kvar mønstret kom frå.

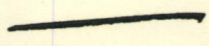
4) Den sist kjente ekspl. hadde bunge av tre og 3 fingerhol.

5-8) ~~~~~

9) Vart vel helst brukt til å lokke og signalisere med.

10-12) ~~~~~

13) Den sist kjente, og dyktige, "eksperimentør" på bokkhorn var ei Sara Tallefshagen, f. 1849, d. 1926.

57
XII

Fløyte. Seljefløyte.

- 1) Har vore kjent her. Namn: "Isstovvisje".
- 2) Har vore kjent og brukt her frå gammalt.
Er ikkje gått or bruk.
- 3) Laga her, og trolig oftast av "eksekutørane" sjølve.
- 4) Det vanlege skap, gjerne storlikar.
Har vore brukt både med og utan fingerhol,
dei siste 3 til 6.
- 5) Seljebark.
- 6) Barken varsamt vidd laus og dreggen av
ein kvistrein seljebark under sevjestiginga
i bruk om våren. Reidskap: bollekneiv.
- 7-8) ~~~~~
- 9) Var brukt til mors og Svøyte.
- 10-12) ~~~~~
- 13) Gamle "eksekutørar" kan vel reknaast i legio.
F. tida ein "virtuos" på seljefløyte, Martinus
Nyttræn, her. Han brukte lengst mogleg
fløyte utan fingerhol, varirar lyden med
sterkare eller veikare blåsing, men mest med
kunstferdig bruk av ein finger til variert
stengning av nedre opninga av fløyta.
(Nyttræn har spela slåttar på seljefløyte i
radio).

Bolk B.

- 1) No byinstrument er berre nokon fåe kome i bruk i seinare år. Husorglet kom hit i 1880-åra, og det første pianot i 1900. Messinginstrument også først i 1900-åra, likeins Celloen og endelig klarinetten. Trekkspill og munnspill også litt i bruk. (Tela har høvt og har førsteklassen).
- 2) Ingen embetsstand her. Instrumenta brukte av bygdefolk (små orkester ell. musikklag).
- 3) Med instrumenta fylgde også ny musikk. Gamle folkedansar og slåttar framleis mytta.

Bolk C.

No larme- og andre primitive instrument har det ikkje vore mytta noko nemdande såvidt ein kjenner til (utan skramling med bjøller, dundring på kopper og kar o. l. -

For å få fram lyd, eller ulyd, har det vore brukt å blåse i „nåvån“ (i neven). Ein la bae handlovarne i kryss over og mot kvarandre med litt samanklemte fingrar og laga romet inni så stort som mogleg, tommelfingrane ved sida av kvarandre foran, litt krøkt, og så blæs ein litt ovanfrå gjennom eller over ein liten åpning eller sprekke mellom tommelfingrane.

Ein fekk da fram ein ganske sterk og hol
lutarlåt som kunne bli variert litts ved
å opne meir eller mindre dei bakre og ytre
fingrane.

Edles var det og kjent å kalde flate
halnstrå mellom tommelfingrane og blåse
gjennom. Halnstrå-piise med fingerhol
har vore og er kjent.

Bolk D.

Det finst ingen mellomalderslege
instrument her, og ingen delar av slike.

Bolk E.